

Білоус В.С. Усна історія – важливе джерело краєзнавчого дослідження історії бібліотеки // Гуманітарні студії НАКККиМ – 2017: матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції (Київ, 23 листопада 2017 р.). – Київ : НАКККиМ, 2017. – С.4-7. (424 с.).

УДК 027.7:37(477.44-25)(09)

Білоус В. С., директор бібліотеки ВДПУ
ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Усна історія – важливе джерело краєзнавчого дослідження історії бібліотеки

Oral history is an important source of local lore study of library history

Стаття розглядає питання вивчення історії бібліотеки як важливої складової бібліотечного краєзнавства. Відображає роль методу усної історії під час наукового дослідження становлення та розвитку бібліотеки. Висвітлено досвід роботи освітянської книгозбірні щодо використання методу усної історії у краєзнавчому дослідженні.

Ключові слова: бібліотечне краєзнавство, історія бібліотеки, усна історія, бібліотечні дослідження, бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Статья рассматривает вопросы изучения истории библиотеки как важной составляющей библиотечного краеведения. Отражает роль метода устной истории во время научного исследования становления и развития библиотеки. Освещен опыт работы образовательной библиотеки по использованию метода устной истории в краеведческом исследовании.

Ключевые слова: библиотечное краеведение, история библиотеки, устная история, библиотечные исследования, библиотека Винницкого государственного педагогического университета имени Михаила Коцюбинского.

The article examines the issues of studying the history of the library as an important component of linguistic studies. Reflects the role of the method of oral history during the scientific study of the formation and development of the library. The experience of the educational library on the use of the method of oral history in local studies is covered.

Keywords: library lore studies, library history, oral history, library research, library of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University.

Практичне вирішення сучасних проблем освіти та культури неможливе без всебічного і достовірного відтворення всіх сторін національної історії, зокрема історії становлення та розвитку бібліотек. Адже бібліотеки були й залишаються ознакою культури та цивілізованості суспільства, найціннішими скарбницями духовних багатств людини, що поєднують минуле, сучасне і майбутнє. У зв'язку з цим, важливе значення має вивчення історії бібліотечної

справи загалом та окремо взятої бібліотеки, що є важливою складовою бібліотечного краєзнавства і сприяє популяризації бібліотеки.

До методу усної історії звертаються не лише науковці, дослідники, фахівці галузі, але й пересічні люди, які досліджують історію своєї родини, організації. Мушу констатувати, що історія бібліотек вищих навчальних закладів, як і загалом бібліотек, є одним із малодосліджених питань. Серед вітчизняних науковців-істориків, краєзнавців та фахівців бібліотечної справи, які вивчали питання історії освітянських книгозбірень на Поділлі – О.Б. Айвазян, Т.Р. Кароєва, Н.І. Морозова, В.С. Прокопчук та ін. Через відсутність документів з історії бібліотек до методу «усної історії» все частіше звертаються бібліотечні фахівці, іноді усні джерела стають єдиними і незамінними у справі з'ясування питань, які викликають цікавість дослідника. Потреба пізнання і розуміння індивідуального досвіду окремої бібліотеки логічно призвели до переорієнтації дослідницьких стратегій, серед яких особливого значення набувають якісні методи дослідження усної історії, що надходять у чистому вигляді безпосередньо від людей, які працюють або колись працювали у бібліотеці та є живими свідками її історії.

Варто також зазначити, що інформація у письмових джерелах стосовно історії бібліотеки, якщо така існує, як правило, не є вичерпною і зводиться до коротких історичних відомостей із зазначенням основних етапів існування бібліотеки. У локальних дослідженнях історії бібліотеки важливими вважають джерела усного походження. Як писав один із головних теоретиків усної історії П. Томпсон: «Усна історія – це історія, вибудована довкола людей. Вона наповнює життям історію як таку і розширює її масштаб, дозволяє знайти героїв не лише серед вождів, але і серед безвісної більшості народу. Одним словом, вона допомагає людям повніше відчувати себе людьми. Усна історія змушує історика опуститися на землю з висот історичних теорій і узагальнень до тих пересічних людських життів, які лежать в основі кожного узагальнення і кожної теорії» [5, с.87]. Усна історія є складовою історичної науки, але на відміну від неї оперує не сухими документами, фактами і датами, а розглядає їх крізь призму

людських долі, через емоційно-психологічне сприйняття конкретною людиною тих чи інших подій в історичному контексті. Як метод історичної науки, усна історія: дозволяє зберегти свідчення безпосередніх учасників історичних подій, «маленьких людей», які в офіційних джерелах фігурують лише як статистичні одиниці, а часто і взагалі забуті. Усна історія підтверджує, що свідчення і пам'ять звичайних людей мають історичне значення. Саме тому важливо інтегрувати усну історію у краєзнавчі дослідження, розглядаючи її як неодмінну складову краєзнавства. Сучасне розуміння усної історії охоплює як процес усної передачі та запису спогадів, так і усі різні форми новостворених історичних документів, а також подальший аналіз отриманих першоджерел. Об'єктивне та всебічне дослідження історії бібліотеки може бути здійснене на основі широкої джерельної бази. Будь-яка інформація, зібрана і зафіксована дослідником у процесі вербального спілкування з людьми у вигляді розповідей про історичне минуле, цитування тощо є джерелами усної історії. Усна історія, як ділянка досліджень і метод збирання, зберігання й інтерпретації спогадів учасників подій минулого є найдавнішим способом історичного дослідження. Це напрям історичного опису, що ґрунтується на використанні спогадів і особистих оцінок безпосередніх учасників чи очевидців описуваних подій; метод фіксації та обробки особливого різновиду історичних джерел – спогадів живих людей про пережиті події, збережені і доступні для наукового використання. Усна історія збирає усні спогади та особисті коментарі, що мають значення для історії, шляхом запису інтерв'ю. Однак, інтерв'ю є усною історією лише тоді, коли воно записане, опрацьоване у певний спосіб, доступне в бібліотеці, архіві чи іншому сховищі, або ж відтворене у відносно дослівній формі у вигляді публікації» [3, с.13].

Історія бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – яскрава сторінка становлення та відродження університету, його досягнень і злетів раніше майже не досліджувалася. Бібліотека – ровесниця університету, тому осмислення історії університету неможливе без дослідження становлення і розвитку університетської

бібліотеки, вивчаючи історію бібліотеки, безпосередньо пов'язували її з історією університету [1, с.3]. Зрозумілим було виникнення ідеї та бажання поглибити знання про історію бібліотеки, в якій ти працюєш, яка є складовою мережі освітянських бібліотек України. Ювілей бібліотеки став приводом для вивчення накопиченого досвіду, визначення пріоритетних напрямів подальшого розвитку у відповідності до вимог часу. Результат багаторічних досліджень викладено у книгах «Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті» та «Сто років духовності: спогади про бібліотеку». Основне завдання видань – донести до сучасників розповідь про діяльність університетської бібліотеки, її становлення та розбудову, розповісти про скромну роботу багатьох поколінь бібліотекарів, показати досягнення університетської бібліотеки та перспективи подальшого розвитку, висловити побажання новій когорті бібліотечних працівників гідно продовжувати справу з інформаційного та бібліотечно-бібліографічного забезпечення освітян. Історія університетської бібліотеки – це доля людей, відданих книзі, справі освіти і вихованню студентської молоді, сприяння науковим відкриттям і підтримка творчих особистостей, це життя кожного бібліотекаря. Через відсутність комплексу архівних документів з історії бібліотеки, важливим джерелом стали усні свідчення бібліотекарів, їх родин, колег. Матеріал, здебільшого, ґрунтувався на спогадах. Досліджуючи історію бібліотеки Вінницького педуніверситету активно використовували метод усної історії. До реконструкції історії освітянської книгозбірні та написання видань активним чином долучилися працівники та ветерани бібліотеки, студенти, випускники, викладачі, співробітники університету. Збір усної історії про книгозбірню передбачав прямий контакт з людьми – безпосередніми свідками подій, носіями інформації. Ми прагнули відтворити історію бібліотеки, залишити для нащадків пам'ять, пробудити у користувачів пізнавальний інтерес до освітянської книгозбірні, викликати повагу та вдячність до бібліотекарів багатьох поколінь за їх роботу. З усіх методик дослідження надавали перевагу усному опитуванню, анкетуванню, «польовим

дослідженням». Важливим моментом у проведенні інтерв'ю було ведення бесіди довірливого характеру, що дозволяло респонденту більш повно «розкритися» у процесі розмови. Особливу цінність під час інтерв'ю мали конкретні приклади з особистого досвіду респондента, їх свої особисті життєві історії, що ілюстрували цікаві події із бібліотечного життя. Усними джерелами вважали будь-яку інформацію, отриману і зафіксовану у процесі вербального спілкування з людьми [4, с.418]. Досліджуючи історію книгозбірні методом усної історії були встановлено цікаві моменти із життя бібліотеки. Біографії працівників бібліотеки, автобіографії, у яких відображено соціальні та культурні реалії, норми та вимоги бібліотеки у різні часи, місце людини у житті бібліотеки є унікальним історичним джерелом під час дослідження історії бібліотеки. Службова кореспонденція, яка збереглася у бібліотеці, додала можливість зібрати важливу інформацію: про співпрацю з різними установами, дружні стосунки з бібліотеками та бібліотекарями, джерела комплектування та інші матеріали. Старі фото працівників бібліотеки, які систематизовані у фотоальбоми – речові спогади, пам'ять про бібліотекарів, своєрідна ілюстрація родоводу освітянської книгозбірні.

Метод усної історії на часі лише набирає обертів, і потрібно не втратити дорогоцінного часу, виявляти та опитувати тих людей, які жили і працювали у різні періоди нашої історії. У подальших планах бібліотеки: вивчати історію книгозбірні, навчити молодих бібліотекарів аналізувати діяльність бібліотеки, висвітлювати її роботу на сторінках періодичних видань, зберігати фотодокументи та інші матеріали про людей, передавати документи до архівних установ. Бібліотека і надалі, активно використовуючи метод усної історії, поглиблюватиме знання про бібліотеку, з повагою розповідатиме про людей, які творили і творять історію освітянської книгозбірні. З огляду на стан справ навколо історії бібліотеки Вінницького педуніверситету, хочеться відмітити, що подібні дослідження мають стосуватися усіх бібліотек. Кожна, навіть маленька бібліотека має історію. Бібліотекарі повинні залишити пам'ять про свою, хай скромну, але важливу роботу.

Література:

1. Білоус В. С. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: історія, сьогодення, постаті (до 100-річного ювілею) : науково-краєзнавче дослідження / В. С. Білоус. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013. – 102 с.
2. Білоус В.С Усна історія як метод краєзнавчого дослідження історії бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. С. Білоус // Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності : матеріали IV Міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця, 2015. – С. 59-63.
3. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади / Оксана Кісь // Україна Модерна. – Львів ; Київ, 2007. – Ч. 11. – С. 7-21.
4. Негайко Т. Джерела усної історії: проблеми та перспективи використання на сучасному етапі // Наукові записки з української історії : зб. наук. ст.. – Тернопіль, 2007. – Вип.19. – С.418-423.
5. Томпсон Пол. Голос прошлого. Устная история / П. Томпсон ; пер. с англ. – Москва : Весь Мир, 2003. – 368 с.